

Emlékek nyomában Vera Fominával, Baján

Régi, megsárgult fényképeket nézegetek. Az elsőt egy tornácos ház előtt, asztal körül üldögél egy társaság, közepén komoly arcú lány, a lány mögött két férfi. A másik egy portré, szintén a nyílt tekintetű, talán tizennégy éves lány. Az utolsó felvétel azonban nem régi, néhány éve készült, idős hölgy mosolyog rajta. Keresni sem kell a hasonlóságot, mert annyira szembetűnő. A régi és az új fotókon is Vera Fomina látható, közel hatvan év eltéréssel. Hogy miért nézegettem a képeket, s hogyan jutottak el hozzám?

Néhány hónapja, nyár elején kaptam egy levelet, amelyben a segítségemet kérték. A történet egy idős orosz néniről szólt, aki Szentpétervárról szándékozott Magyarországra utazni, hogy az emlékek nyomán felkeresse a második világháború alatt, szinte gyermekként bejárt útját.

Az orosz Vera Fomina 15 éves volt, amikor 1945 januárjától novemberéig édesapjával és nővérével együtt a bajai orosz hadikórház sztomatológiai osztályán dolgozott. Emlékei szerint a ház, ahol éltek, a bajai Czirfusz Ferenc utca 40. alatt volt. Itt ismerkedett meg az akkor tizenkét éves Marikával is, aki nagyon jó barátnője lett. Róla mindössze annyit tudott írni, hogy a kislány a nővérével és az édesanyjával, Bözsi nénivel élt ugyanabban a házban, ahol ő lakott a családjával. Vera megtanult annyira magyarul, hogy megértették egymást, és a háború vége után együtt jártak sétálni a városba, a strandra. Aztán Marika édesapja hazatért a háborúból, helyrehozta a család régi házáat a város másik részében és visszaköltöztek oda. Egy másik barátnőjéről is írt a levélben, akit szintén Marikának hívtak. Ő tizennyolc éves volt akkoriban, és egy Baja környéki faluból járt be dolgozni a kórházba. A település nevére Vera sajnos nem emlékszik, bár szombat délutánonként gyakran mentek ebbe a faluba szórakozni, táncolni, vagy vendégségbe az akkor huszonhárom éves Rózához, aki egy hároméves kislány édesanyja volt. A három barátnő nagyon megszerettette Vera Fominával Baját, Magyarországot és a magyarokat. Nekik köszönhette, hogy megtalálta a helyét egy idegen országban, hogy a gyerekként átélt borzalmak után újra tudott mosolyogni, s azokban a vérzivataros időkben is melegséget és szeretetet kapott.

Hatvannégy év telt el azóta. Most szeretne eljönni – állt a levélben –, mert van egy nagy álma: felkeresni és újra látni gyerekkora helyszínét, felkutatni a

bajai orosz hadikórház épületét, ahol dolgozott s a házat, ahol élt. Legjobban azonban egykori barátnőit szeretné megtalálni, a két Marikát és Rózát. Természetesen azonnal válaszoltam, hogy szívesen segítek, amit tudok. Ekkor még nem gondoltam, hogy ez a néhány nap olyan meghatározó élménye lesz életemnek, amelyet soha nem felejték el.

Vera a lányával érkezett Bajára, elkalauzoltam őket a szállásukra, majd a bajai vendéglátók körében elköltött ebéd után, a tolmács, Böbe kíséretében útra keltünk. Az előzetes rövid várostörténeti kutatások során többen is azt a tájékoztatást adták, hogy a mostani Tanítóképző Főiskola épületében volt berendezve az ideiglenes hadikórház. Először odamentünk tehát. Meglepetésemre Vera határozottan hátrat fordított a főiskola épületének és a szemközti, valamikor meggyeháza, a jelenlegi szakközépiskola épülete felé sétált. Bement az udvarra, és a számára szemlátomást ismerős területen sorolni kezdte, melyik ajtó mögött mit tároltak, hol volt a kórházi mosoda, merre volt a konyha. A főépületre felnézve, emeletenként, ablakonként sorolta, melyik kórházi részleg be-

tegeit ápolták ott. Így derült ki a várostörténet számára addig ismeretlen információ: Baján, 1945-ben, a mostani Bányai Júlia Szakközépiskola épületében (Köztársaság tér 1.) működött az orosz hadikórház, amely, mint Vera elbeszéléséből kiderül, a 2. Ukrán Front mögött gyógyította, ápolta a sebesülteket.

Kijöttünk az udvarról, az épület főbejáratán belépve keresgeltük tovább az emlékeket. Mivel az épület belső kialakítása azóta kissé megváltozott (jelenleg „kettévágva” működik, egyik részében a szakközépiskola, a másikban rendőrség van), Vera kissé elveszette keresgélte az emeleten. Az egyik ablakból felfedezte az ismerős templomot, ahová gyakran jártak a barátnőjével. Aztán egy hatalmas teremről mesélt, amelyben nagy ritkán zenés, táncos esteket rendeztek. Ez nem lehet más, mint az iskola mostani díszterme – gondoltam. Kis szerencsével megszereztük a kulcsokat. Kinyitottuk a termet és Vera belépett. Ott állt a díszterem közepén, mi pedig meghatottan néztük, ahogy kedves arcán felragyog a mosoly. Most már határozottan felismert mindent és biztos volt abban, hogy valóban a régi orosz kórházat találtuk meg. Régi-régi emlékképek rohanták meg, mesélni kezdett. Katonákról, akik a háborúban

A von Leeb tábornok által irányított német csapatok szeptember 15-én zárták el Leningrádot a szárazföldi útvonalaktól. A városban a szűkös élelmiszer utánpótlási források miatt kitört az éhínség, a civilek csak némi kenyeret kaptak, szinte minden más élelmiszert fenntartottak a katonáknak. Leningrád ostromának a hivatalos embervesztése több mint 600 ezer fő volt, de az áldozatok száma valószínűleg közel állt az egymillióhoz. A 900 napos, példátlan tűzkeresztség során 1,6 millió civil és katona vesztette életét, s vesztésglistára került további 2,4 millió katona. Leningrádból és környékéről 1,6 millió polgárt menekítettek ki. Az Észak hadseregcsoport sosem volt elég erős ahhoz, hogy közvetlen rohamot intézzon a város ellen, tevékenysége kimerült a város és az utánpótlási vonalak tüzérségi támadásában s a blokádtörésre irányuló szovjet támadások visszaverésében. A blokádot a szovjet hadsereg csak 1943 januárjában törte át, amikor a Szikra fedőnevű hadműveletet követően egy 8-11 km széles folyosót tudtak nyitni a német csapatok és a befagyott Ladoga-tó között, amelyen át 17 nap alatt vasútvonalat és utat építettek. A vasútvonalon élelmiszert szállítottak a városba, és kimenekítették a civil lakosságot. Az Észak hadseregcsoportot 1944 februárjában tudták véglegesen elűzni Leningrádtól.

megsérülve halálos sebeket kaptak, fiatal és idős emberekről, akiket meggyógyítottak, s akiket nem. Egy tizenhat éves haldokló honvédről, akinek utolsó kérése egy csók volt az ápolónőtől, de nem kaphatta meg... Borzalmas sérülésekről, szörnyű sebekről, mindarról, amit tizenöt éves kislányként élt át.

Az épületből kilépve Vera határozottan a Köztársaság tér szemközti lakóháza elé indult. Elmondta, hogy abban működött a sztomatológiai osztály, ahová végül áthelyezték őt, hogy megóvják a nem neki való munkától. Mosolyogva mesélte el kedves emlékét egy fiúról, aki – akárcsak Vera – nagyon fiatal volt még. Megtetszett neki, és ő néha órákig is állt meg Vera munkahelyének ablaka alatt, hogy legalább ráköszönhessen. Néha sikerült egy-egy levelet eljuttatniuk egymáshoz, de személyesen nemigen beszéltek. Vera édesapja nagyon szigorú volt. Sokszor csak távolról integettek, a sztomatológiai osztály ablakai ugyanis arra az udvarra néztek, ahol a fiú dolgozott. Mivel a bajai Duna-híd használhatatlan volt, az orosz katonák pontonhidat építettek az átkeléshez. Vera hódolója is ebben segédkezett. Aztán egy nap összeszedték a híd elemeit, felrakodtak teherautókra és a katonák is elvonultak. Még látta a fiút a távolból, amint a teherautón ülve dinnyét evett. Ezzel ért véget az ártatlan románc – jegyezte meg nevetve Vera.

Tovább sétáltunk az utcán, majd Böbe, a tolmács megkérte Verát, mondja el, hogyan került az orosz hadikórházzal Bajára. És Vera mesélni kezdett. Nem értettem a szavait, de az arcán, a tekintetén láttam, hogy nagyon fájó emlékek kerültek elő. Sokáig álltunk, Vera beszélt, és számomra elevenné vált a történelem:

Vera Fomina kilenc évvel a második világháború kitörése előtt született. Családjával Szentpéterváron, akkor Leningrádban lakott. Tizenegy éves volt, amikor a német Észak hadseregcsoport azzal a céllal lépte át a szovjet határt 1941. június 22-én, hogy elfoglalja Leningrádot. Elfoglalni azonban nem tudta, csak bekerítette, hogy kiéheztesse a várost, amíg meg nem adja magát.

A várost bekerítették és blokádtartották a német csapatok – idézi fel Vera –, iszonyatos szenvedéseket okozva ezzel a városban lakó civileknek is. Az élelem kevés volt, majd egyre kevesebb, néha szinte semmi. Napi 125-250 gramm fűrészporból és lisztből sült kenyér, és havi 200 gramm hús járt, ha egyáltalán be lehetett váltani az élelmiszerjegyeket. Az éhínség és a hideg szedte az áldozatokat, nem volt olyan család, amelyiknél nem gyászoltak. Az emberek bármit megettek volna. Nadrágszjából főztek levest, utcán, udvaron szedett fűből főzelékféléket, de a forró víz is igazi kincsnek számított. A szülők saját maguktól vonták meg az ételt, csak a gyerekeknek jusson több a semminél. Vera szülei sem tettek másként, és Vera édesanyja éhen halt. Egyik testvére depressziós lett, nem érdekelt a külvilág, nem fogadott el ételt, később vizet sem vett magához, s legyengült szervezete hamar feladta a harcot. Ő is éhhalált halt. Vera szintén éhezett, teljesen legyengült, gondolkodása lelassult, a hideg, az állandó sötét, az élelemhiány miatt majdnem ő is életét vesztette. Lassan azonban vége lett a télnek, a tavasz, a kizöldülő természet visszahozta életkedvét. Édesapja egy patikustól szerzett porral gyógyította meg, majd úgy döntött, nem hagyja éhen halni megmaradt gyermekeit. Munkát szerzett, mert a dolgozókat nagyobb napi élelmiszer-fejadag illette meg. A közeli kórházban talált munkát a család számára. Ezzel Vera élete, az akkori körülményekhez képest normálissá vált. A szovjet hadsereg közben megtörte a német blokádot. A befagyott Ladoga-tavon ételment juttatott be a városba és megkezdte a civil lakosság kimenekítését is. A hatóságok úgy döntöttek, hogy a kórházat, ahol Vera és családja dolgozott, evakuálják a tó jegén át. A blokádtörés napján, mínusz 35 fokos hidegben kezdték meg a kórház eszközeinek, betegeinek és dolgozóinak a kimentését. Ezzel új fejezet, majdnem két éves vándorlás kezdődött Vera életében. A kórház végig kísérte a 2. Ukrán Frontot Ukrajnán, Románián és Szerbián keresztül Magyarországra. Mindvégig a sebesült szovjet katonákat gyógyította, ápolta.

Az út során nem is egyszer kerültek életveszélyes helyzetbe. Megtörtént például, hogy bármennyire szerették volna, nem engedték be a kórházat a front mögötti faluba. Nem sokkal később a falut egy bombatámadásban porig rombolták...

1945 januárjában érkeztek meg Bajára, ahol hosszabb időre berendezkedtek. Itt végre a rengeteg, kimerítő munka mellett – vagy inkább után –, volt néha idő a barátkozásra, némi szórakozásra is. Mindarra, ami egy tizenöt éves lányt megillet. Mert közben Vera betöltötte a tizennegyedik évét, amikor hivatalosan „nagykorúsították” is. Így legalább törvényesen dolgozhatott tovább a kórházban. Tette, amit elvártak tőle, és amit tenni tudott. Amikor véget ért a háború, Vera és családja hazatérhetett Leningrádba. Vera befejezte az iskolát, rajztanárnő lett, majd férjhez ment, gyerekei, unokái születtek. Most pedig eljött Bajára, hogy még egyszer láthassa gyermekora és felnőtté válása fontos helyszíneit, hogy megkeresse barátnőit...

Alltunk az utcán, árnyas fák alatt, mellettünk csivitelő, csacsogó, vidám tizenéves lánykák csoportja ballagott el. Arra gondoltam, mi mindent rejthet Vera lelke, az ő élete tényleg nem lányregény. Tovább indultunk, megkeresni a házat, ahol a laktak. Vera tudta az utat, mutatnom sem kellett. Sétáltunk a Czirfusz utcában, én pedig reménykedtem, hogy nem bontották le az épületet, nem építették újjá vagy alakították át és megtaláljuk majd. Beszélgetés és séta közben Vera egyszer csak megállt, felmutatott egy ablakra:

– Ez az a ház, itt laktunk! – közölte egyszerűen, számomra megdöbbenő magabiztossággal.

Becsöngettünk a kapun, de nem jött ki senki. Tanácstalanul álldogáltunk, míg végre észrevettük, a kapu nyitva van, így bementünk. Az igazi meglepetés ott várt ránk, az udvaron: az egyik régi fénykép helyszínén jártunk! A téglával kirakott tornác, az ablakok, az ajtó, minden ugyanúgy, változatlanul, mint amikor a felvétel készült! El sem hittem, hogy

ekkora szerencsénk van, Vera is meghatottan nézett körül. Kinyílt az egyik lakás ajtaja, idős néni nézett ki és kérdezte, segíthet-e, keresünk-e valakit? Böbe, a tolmácsunk, elmesélte röviden a történetet, bemutatta Verát. Olga néni nagyon kedvesen azonnal beinvitált minket, nézzünk körül, hátha megtaláljuk a szobát is. Vera tévedhetetlenül ment előre, a legelső szobában valóban felismerte egykori lakóhelyét. Megmutatta, hol volt az ágy, az asztal. A falra nézett, amelyen most festmény függ:

– Ott volt egy ablak!

Olga néni helyesel, ők 1950-ben vették meg a házat, akkor falazták be a belső ablakot. Vera megmutatja, hol volt a fürdőszoba, a pince, Olga néni pedig bólogat. Vera jól emlékezett, emlékei nem csaltak. Beszélgettünk, kérdeztük az egyik Marika barátnőt, hiszen ő is ebben az épületben lakott, de sajnos Olga néni rá nem emlékezik. Amikor kifelé jöttünk, egy szál fehér rózsát szakított Verának, emlékül a házból, ahol egykor lakott.

Másnap újra útra keltünk, a város környékén lévő falvakba mentünk el. Vera meg volt győződve arról, hogy megtaláljuk valamelyik régi barátnőjét. Nagyon reménykedett. Végigjártunk minden falut, de sajnos Vera nem ismerte fel egyiket sem. A falvak változtak meg, vagy nem jól emlékszik, nem derült ki. Délben még visszamentünk a Czirfusz utcába, hogy ott gombolyítsuk tovább a történet régi szálait. Újabb emlékfoszlányok kerültek elő, a szemközt lakó családról, a sarki szatócsboltról, bekopogtattunk hát a környező házakba. Sajnos, senki nem emlékezett már a háború végén itt lakókra, bár megkaptuk néhány régi lakó leszármazottjának nevét, címét. Felkerestük őket is a belvárosban, de nem jutottunk előbbre a kutatásban. Csalódottak voltunk, délután fel is adtuk a „harcot”. Nem találtuk meg Vera egyik barátnőjét sem. (Még Vera Fomina megérkezése előtt megjelent az egyik helyi újságban a történet és egy felhívás. Mindazok jelentkezését vártuk, akik bármilyen információval segíteni tudták volna a keresést, de sajnos nem jelentkezett senki. Ez előre vetítette a barátnők megtalálásának sikertelenségét, mégis reménykedtünk, és végül csalódtunk.) Sétáltunk még egy kicsit a belvárosban, Vera örömmel ismerte fel a helyszíneket: az utcát, ahol gyakran sétáltak a barátnőkkel, a Belvárosi templomot, ahová Marikával járt.

Vera néhány napos magyarországi kirándulása hamar véget ért. Elutazásuk előtt egy helyi vendéglőben összegeztük a látogatást. Bár én csalódott voltam kissé, de megnyugtató, hogy Vera láthatóan boldog. Megtalálta emlékei helyszíneit, gyerekkora, élete egy darabját. Álma részben teljesült. Örülök, hogy részese lehettem a történetének.

Dajka Andrea